

De Zuiderpark-hbs

De geschiedenis van een bijzondere school, die maar 13 jaar heeft bestaan

5 januari 2012

Ontstaan Zuiderpark-hbs

Het ontstaan van 'hogere burgerscholen' is terug te voeren op de *Wet op het Middelbaar Onderwijs* van Thorbecke van 1863. Thorbecke bedoelde de hbs voor (in zijn woorden) 'het denkend deel der natie'. Door de snelle bevolkingsgroei (het inwonertal van Den Haag verdubbelde bijvoorbeeld tussen 1870 en 1900 tot 200.000 inwoners) en de groeiende welvaart rees dit type scholen rond de eeuwwisseling en ook in de jaren erna als paddestoelen uit de grond. Na de tweede wereldoorlog was opnieuw sprake van een snel stijgend leerlingenaanbod. In Den Haag waren in die periode maar enkele openbare scholen voor voortgezet onderwijs goed bereikbaar voor kinderen uit de oude arbeiderswijken *Laakkwartier* en *Spoorwijk*, de ambtenarenwijk *Rustenburg-Oostbroek* en de eerste nieuwbouwwijk *Moerwijk*, zeg maar uit de wijde omgeving van het *Zuiderpark*. In die tijd bloeide de 'verzuiling' en had maar liefst 2/3 van de middelbare scholen een religieuze achtergrond (hervormd, gereformeerd of katholiek). Vooral het openbare *Grotius Lyceum* (toen in de Vlierboomstraat) kreeg te maken met een grote aanwas uit de wijken, die vlak vóór en kort na de oorlog in hoog tempo werden gebouwd.

Dependance Woudenbergstraat

Er werd op 6 september 1949 dan ook een dependance van het *Grotius Lyceum* in het schoolpaviljoen aan de Woudenbergstraat 2 (Finse houten ziekenbarakken uit de oorlogstijd) geopend. In 1949 telde de dependance twee klassen met in totaal 39 leerlingen. In oktober 1949 werd al de eerste schoolavond georganiseerd met onder andere een hersengymnastiekwedstrijd. Op 6 december 1949 werd een derde lokaal met 30 stoelen in gebruik genomen. De lessen bijbelse geschiedenis werden nog in het gebouw van het *Grotius Lyceum* aan de Vlierboomstraat gegeven. In januari 1951 werd het gehele schoolpaviljoen echter weer ter beschikking van het lager onderwijs gesteld, zodat in afwachting van nieuwbouw uitgeweken moest worden naar een schoolgebouw aan de Spionkopstraat 9.

Spionkopstraat

Aanvankelijk kreeg de dependance in de Spionkopstraat 4 leslokalen en enkele vaklokalen. Later werden het er meer. Omdat het schoolgebouw niet bestemd was voor middelbaar onderwijs -het was gebouwd als lagere school- maakte de school in de daarop volgende (zes) jaren een moeilijke tijd door. Het gemeentebestuur had voor de tijdelijke dependance-aanpak gekozen om de kat eens uit de boom te kijken. Zou de aanwas doorzetten? De groei kwam echter snel: in 1951 waren er al 90 leerlingen, in 1952 121, verdeeld over zes klassen. Een conciërge werd noodzakelijk. In 1953 beschikte de school voor het eerst over een vijfde klas van B-leerlingen -die allen slaagden- en een oudervereniging met 40 leden.

Zuiderpark-hbs zelfstandig

Op 28 april 1951 besloot de Haagse gemeenteraad tot oprichting van een gemeentelijke hbs met 5-jarige cursus in het 'Zuiderparkkwartier'. De dependance werd per 1 september 1951 onder de naam 'Zuiderpark-hbs' een zelfstandige, gemeentelijke school met twee afdelingen: hbs-a en hbs-b. De conrector van het *Grotius Lyceum*, de heer A.G.Trommel werd directeur. In hetzelfde jaar werd door de gemeenteraad ten behoeve van de nieuwe school besloten tot

nieuwbouw aan de Zuidlarenstraat in de in aanbouw zijnde wijk *Morgenstond*. De totale kosten kwamen uit op zo'n 3,5 miljoen gulden (ca € 1,6 miljoen).

Opening gebouw Zuidlarenstraat

Zes jaar later, op 9 oktober 1957 werd door de Haagse wethouder J. van Zwijndrecht de nieuwbouw officieel geopend, nadat het schoolgebouw in feite enkele weken eerder in gebruik was genomen. Behalve door de wethouder werd gespeecht door de heer A. Bartels ('*waarnemend inspecteur van het gymnasium en middelbaar onderwijs in de derde inspectie*') en de oud-rector van het *Grotius Lyceum*, dr. D.H. Prins ('*ik voel me grootvader van deze school*'). De oudercommissie bood de school een beeld van een centaur aan, vervaardigd door Theo van der Nahmer.

De 'wijkgedachte' van Dudok

Na de oorlog had de vermaarde architect en stedenbouwkundige Willem Marinus Dudok (1884 - 1974) de leiding over de wederopbouw van Den Haag. De verwoeste wijken werden naar zijn plan herbouwd. Zo maakte hij het structuurplan voor de uitbreidingswijken van Den Haag Zuidwest -waarvan de wijk *Morgenstond* deel uitmaakte-, nog gebaseerd op het uitbreidingsplan van Berlage uit 1908. Dudoks architectuur-opvattingen uit die tijd kunnen worden samengevat met het modernistische motto '*licht, lucht en ruimte*'. Hij koos zoals vele andere architecten in die tijd echter niet voor een functioneel modernisme, waarbij schoonheid geen doel op zich is, maar hooguit een uitvloeisel van de functie. Dudok, onder andere bekend van zijn ontwerp voor het Hilversumse raadhuis, zette zich daarentegen in voor een esthetisch beeld in de nieuwe wijken. Hij had daarbij een voorkeur voor lange horizontale lijnen, strakke vormen, open ruimtes, langgerekte bouwblokken en een monumentale plaatsing van bijzondere gebouwen. Het gebouw voor de *Zuiderpark-hbs* zou zo'n bijzonder gebouw moeten worden. Onderdeel van het stedenbouwkundig concept van Dudok was voorts het stimuleren van de '*wijkgedachte*'. Hij wilde daarmee in de na-oorlogse wederopbouwperiode vorm geven aan het sterk ontwikkelde buurtgevoel. Het stimuleren van dat wijkgevoel maakte deel uit van de toenmalige opvattingen over een '*maakbare samenleving*'. Omdat elke wijk dankzij een eigen wijkcentrum als afzonderlijke eenheid zou kunnen functioneren zou dit de gemeenschapszin van de burgers bevorderen, zo dacht men.

Sjoerd Schamhart

Als architect van de nieuwbouw werd *Sjoerd Schamhart* aangezocht, die in 1955 al de nieuwbouw van het *Grotius Lyceum* (de moeder van de *Zuiderpark-hbs*) aan de Klaverstraat had opgeleverd. *Schamhart* ontwikkelde zich hierna tot een erg op Den Haag gerichte architect: in 1962 ontwierp hij bijvoorbeeld een tentoonstellingsgebouw bij het Gemeentemuseum (de '*Schamhart-vleugel*'), in 1964 de visafslag in Scheveningen en in 1975 het appartementencomplex Couperusduin. Het *Schamhart-gebouw* paste perfect in de stedenbouwkundige ambities van Dudok. Het had veel glas, was licht van toon, kleur en constructie en erg ruimtelijk en transparant van opzet. Het werd al snel bestempeld als het modernste schoolgebouw van Nederland en alom geprezen om z'n doelmatigheid en lichtinval. Voor de leerlingen een levensgroot verschil met het sombere schoolgebouw in de Spionkopstraat met hoge ramen en donkere gangen met zgn. '*havermouttegeltjes*'... Gonda Buursma beschrijft in de *Architectuurgids Den Haag* (Uitgeverij 010, Rotterdam 2011, pagina 293) de architectuur van het *Schamhart-gebouw* als volgt: '*De architectuur wordt gekenmerkt door de toegepast combinatie van beton en baksteen met decoratieve elementen en beeldende kunst. Deze architectuur is tezamen met de toepassing van beeldende kunst*

karacteristiek voor de jaren vijftig van de vorige eeuw. De gevels vormen samen een compositie van open en gesloten wanden. Het centrale voorgebouw staat op zuilen en is geheel bekleed met lichtgekleurde tegels. De voorgevel wordt volledig bedekt door een monumentaal mozaïek van Jeroen Voskuyl. In de zijgevels zijn grote vierkante ramen. Daaronder bevindt zich de ingang. De gevels waarachter zich de lokalen bevinden bestaan uit een witgeschilderd betonnen rasterwerk met een invulling van terugliggende houten puien'.

In de 36.000 kubieke meter van de nieuwbouw werden 30 lokalen samengebracht (22 leslokalen en 8 vaklokalen voor resp. natuurkunde, scheikunde, biologie, tekenen, aardrijkskunde en handenarbeid), een aula met balkon en toneel voor 400 personen, een overblijflokaal en een grote fietsenkelder, 2 gymlokalen, een lerarenkamer, een tentoonstellingsruimte, 12 vakbibliotheken en administratieve ruimten. Bijzonder was, dat aula, overblijflokaal, tentoonstellingsruimte en gymlokalen afzonderlijk van de school door derden gebruikt zouden kunnen worden. Dat paste in de Dudok-ambitie van het stimuleren van de 'wijkgedachte'. Buiten zou een botanische tuin met vijver worden aangelegd. De vijver kwam er wel, maar de tuin niet. Verschillende leerlingen herinneren zich, dat in de eerste jaren van het nieuwe schoolgebouw regelmatig delegaties door een trotse directeur werden rondgeleid (goed te zien met al dat glas), ook buitenlandse, onder andere uit Israel, Zweden, de VS, Zuid-Afrika en Zwitserland. Er werd zelfs een Arabisch gezelschap in Arabische gewadenesignaleerd.

Het 'verheffingsideaal'

Het gebouw ontstond in de 'wederopbouwperiode', die duurde van 1940 tot ca 1965. Deze periode werd na de inval van de Duitsers ingezet met het *Regeringsbesluit betreffende de Wederopbouw I* van 21 mei 1940, vlak na het bombardement op Rotterdam. De periode werd vooral ná de oorlog gekenmerkt door een sterk vooruitgangsgeloof en een grote maatschappelijke saamhorigheid vanuit het gevoel, dat gezamenlijk een nieuw Nederland moest worden opgebouwd. Dudoks ideeën over het stimuleren van saamhorigheid door het bewust ontwikkelen van een 'wijkgedachte' weerspiegelden dat gevoel. Daarbij kwam, dat de meeste Nederlanders (toen nog) bereid waren hard te werken voor weinig loon, leidend tot een opmerkelijke economische groei (tussen 1950 en 1973 gemiddeld 5% per jaar). De welvaartsgroei was ook te merken bij de 'gewone man', hetgeen het gevoel van optimisme en de hoge toekomstverwachtingen nog verder versterkte. Deze hoge toekomstverwachtingen, gecombineerd met de breed gedragen opvatting, dat een betere samenleving 'maakbaar' was leidde tot een herleving van het aloude 'verheffingsideaal'. Door het 'verheffen' van mensen op zowel materieel, cultureel als intellectueel niveau zou de samenleving als geheel worden verbeterd. Zowel de opzet van de nieuwbouwwijk, als van de nieuwe school waren hierop gebaseerd. Hetzelfde gold voor de inzet van de directie en van de vaak nog jonge docenten van de eveneens jeugdige Zuiderpark-hbs.

Het jaar 1957

Allerlei gebeurtenissen in 1957, het jaar dat de nieuwe school in gebruik werd genomen, leken die die hoge toekomstverwachtingen te bevestigen. Op 1 januari van dat jaar werd als ouderdomsvoorziening de AOW ingevoerd. In maart werd het Verdrag van Rome ondertekend, het begin van de EEG (Europese Economische Gemeenschap) en van de Europese samenwerking. In september werd de Velsertunnel in gebruik genomen, de eerste

snelwegtunnel van Nederland. En op 4 oktober, ruim 3 weken vóór de officiële opening van het nieuwe schoolgebouw ging de Russische kunstmaan de ‘*Spoetnik*’ de lucht in, het eerste ruimteschip in de menselijke geschiedenis. In 1957 werd in ons land ook het 100.000^e televisietoestel verkocht. Vier jaar later waren het er overigens al een miljoen. Ook met andere consumptieartikelen ging het sindsdien erg snel. De 11 miljoen Nederlanders van 1957 beschikten bijvoorbeeld met z’n allen nog slechts over 400.000 auto’s, dat wil zeggen 1 auto per 28 inwoners. De huidige 16 ½ miljoen inwoners rijden nu rond in 8 miljoen auto’s, dat wil zeggen 1 auto op 2 inwoners, baby’s en bejaarden meegerekend. De hoge toekomstverwachtingen van 1957 bleken -in ieder geval materieel- niet geheel uit de lucht gegrepen. Maar daar werd (met een zesdaagse werkweek) dan ook hard voor gewerkt. In de eerste jaren van de *Zuiderpark-hbs* werd nog op zaterdagochtend les gegeven.

Nieuwbouwwijken

De nieuwe *Zuiderpark-hbs* kwam in de wijk *Morgenstond*, die toen in aanbouw was. In 1951 werd in de wijk met de bouw van 9200 woningen begonnen, die er uiteindelijk in 1958 stonden. De school was toen een jaar in gebruik. Leerlingen kwamen niet alleen uit deze wijk (en andere nieuwbouwwijken als *Bouwlust*, *Vrederust* en *Moerwijk*), maar ook uit de wijk *Rustenburg-Oostbroek*, die in de dertiger jaren gereed kwam. *Rustenburg-Oostbroek* was bedoeld als ‘overloopwijk’ voor de groeiende bevolking in de *Schilderswijk* en de *Transvaalbuurt*. Daarbij ging het met name om lage ambtenaren, arbeiders en kleine middenstanders. Bepaald geen elitewijken dus. Kinderen uit deze wijken gingen traditiegetrouw naar de ambachts- of huishoudschool, hooguit naar de mulo. De hbs was maar voor een kleine groep weggelegd, de universiteit werd als vrijwel onbereikbaar gezien. Men vond in deze buurten het *Grotius Lyceum*, de ‘moeder’ van de *Zuiderpark-hbs* al behoorlijk elitair.

Extra inspanning van docenten

Zeker in de beginjaren van de school waren directie en docenten zich er zeer van bewust, dat veel van hun leerlingen (in tegenstelling tot de leerlingen op andere middelbare scholen) afkomstig waren uit ‘*achterstandswijken*’ en uit milieus, die weinig deden aan intellectuele en culturele vorming. Dit besef leidde tot opmerkelijke extra inspanningen van docenten om hun leerlingen méér mee te geven dan de verplichte lesstof. Enkele voorbeelden. Van 1952 tot 1956 werden werkweken georganiseerd op het landgoed Remmerstein bij Rhenen en de jeugdherberg bij Ginneken. Doelen waren het verstevigen van de contacten tussen docenten en leerlingen en het wat aanschouwelijker inrichten van de biologielessen. In de tentoonstellingsruimte van de school werden in samenwerking met het Haags Gemeentemuseum tentoonstellingen georganiseerd, bijvoorbeeld over de ‘*Camera Obscura*’. De leerlingen verzorgden cabaret- en toneelvoorstellingen, waarvan de opbrengst naar het Nederlands Zeehospitium ging. Ook werden vanaf 1958 verkooptentoonstellingen van handenarbeid-werkstukken van honderden leerlingen georganiseerd, waarvan de opbrengst eveneens naar dat hospitium ging. In 1959 ging bijvoorbeeld 1000 gulden naar het Zeehospitium, in 1960 1250 gulden. Na schooltijd werden in de aula tegen een geringe vergoeding danslessen gegeven, van Weense wals tot foxtrot, met inbegrip van goede omgangsvormen. Er kwam een koor, er werden muziekkavonden (met grammfoon) in een speciaal ingericht muzieklokaal georganiseerd om de leerlingen vertrouwd te maken met allerlei soorten muziek, inclusief klassieke muziek. Er waren een foto- en filmclub (verzorgd door docenten), sportdagen en groepsgewijze bezoeken aan de schouwburg en aan bioscopen. Tot 1957 was de helft tot driekwart van de leerlingen lid van de dam- en

schaakvereniging onder de bezielende leiding van geschiedenisleraar Harts, zelf oud-schaakkampioen van Breda. Tien damzestallen en tien schaakzestallen deden jarenlang mee aan de interscholair competitie, waar ze tot de top behoorden. Zo werd het eerste damzestall onder leiding van Bram van Leer (met onder andere Ruud Veldink, Harry Luitwieler, Hans Seubert en Jaap de Jong) in het cursusjaar 1956 - '57 schoolkampioen van Den Haag. Uniek waren ook de jaarlijkse fietstochten in vakantietijd langs jeugdherbergen met elke keer vele tientallen leerlingen, traditioneel uitgeleid door de Haagse motorpolitie. Brabant, het IJsselmeer, Zuid-Limburg, Twente, Terschelling, Drenthe, de Ardennen, Münsterland, Schiermonnikoog en Zuid-Engeland werden achtereenvolgens per fiets verkend. Georganiseerd en begeleid door docenten in hun vrije tijd. De onvermoeibare Harts besteedde een groot deel van zijn zomervakantie aan het minutieus voorbereiden van deze tochten. Een dik *'trektochtboek'* bevatte jaarlijks alle routes, beschrijvingen van bijzondere gebouwen, namen van deelnemers, financiële overzichten, praktische adviezen, literatuuropgaven en liedteksten. Bij het passeren van de provinciegrens van Friesland werd verplicht het Friese volkslied gezongen. Ook werkte de school mee aan culturele jeugdprogramma's, die door de gemeente werden georganiseerd, zoals schoolconcerten in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen (in 1964 afgebrand) door het Residentieorkest onder leiding van Willem van Otterloo en Louis Stotijn. Opgeteld bijna een explosie aan buitenschoolse activiteiten.

Ook de ouders

Om ook de ouders bij de school te betrekken en ze begrip bij te brengen voor de opleiding, die hun kinderen kregen (en die ze zelf vaak ontbeerden) werden vele jaren in de avonduren *'oudercursussen'* gegeven, waarin ze *'les kregen'* in uiteenlopende vakken als biologie, aardrijkskunde, geschiedenis, kunstbeschouwing, muziek en declamatie, natuurkunde en handenarbeid. Honderden ouders hebben hieraan deel genomen. Ook bestond een speciaal bulletin voor ouders. Door al deze inspanningen en de grote inzet van directie en docenten werden in de 13 jaar van het bestaan van de *Zuiderpark-hbs* (van 1951 – 1964) de ideeën achter het *'verheffingsideaal'* dagelijks in de praktijk gebracht. Leerlingen en ouders kregen erg veel extra's en aan de onderlinge saamhorigheid werd veel aandacht geschonken. Er was een oudervereniging, die regelmatig overlegde met de schooldirectie. En natuurlijk een schoolvereniging van leerlingen, die allerlei evenementen organiseerde (variërend van gekostumeerde bals tot filmvoorstellingen) en een schoolkrant verzorgde.

Onderwijsresultaten

De onderwijsresultaten waren opmerkelijk. Bij het 10-jarig jubileum in 1961 telde de school 529 leerlingen. Tussen 1954 en 1961 had de *Zuiderpark-hbs* 263 kandidaten voor het eindexamen afgeleverd, waarvan er 241 slaagden. Het percentage van 91% was opmerkelijk hoog, ook voor die tijd. Het landelijk gemiddelde lag op 83%. De goede eindexamenresultaten waren echter óók een gevolg van een strenge voorselectie in de eerste jaren. Er zijn vele voorbeelden van leerlingen, die na het derde jaar het dringende advies kregen de school toch maar te verlaten. *'Verheffing'* was mooi, maar het moest wel gelijk op gaan met goede eindexamenresultaten. De school telde in de 13 jaar van z'n bestaan naar schatting in totaal zo'n 1000 leerlingen, waardoor de opleiding zeer persoonlijk kon zijn. Dat sprake was (en bleef) van een hechte band blijkt uit de reünies, die nog steeds om de paar jaar worden gehouden en waar zo'n 180 oud-leerlingen en enkele oud-docenten aan deelnemen (de opkomst van de reünie in november 2011). Er bestaat een florerende oud-leerlingenvereniging met een eigen website (zie www.zuiderparkhbs.de).

De docenten

Schooldirecteur A.G. Trommel werd tijdens het tienjarig bestaan van de school in 1961 opgevolgd door de aardrijkskundeleraar dr. J.G. van der Valk (tot 1964). Trommel stond bij de leerlingen bekend als een wat conservatieve, strenge en stipte man. Zijn opvolger was aanzienlijk beminnelijker in de omgang. Vele gemotiveerde en toegewijde docenten zouden in al die jaren een blijvende indruk op de leerlingen achter laten. Namen, die nog regelmatig opduiken zijn bijvoorbeeld die van de dames Metzelaar (lichamelijke oefening), Valken (Engels), Hylkema (Frans) en Kunst (Frans) en van de heren Spoor (tekenen), Harts (geschiedenis), De Lint (Nederlands), De Bruin (wiskunde), Van Randwijk (Engels), Kemker (Engels), Koch (scheikunde), Borger (Nederlands), Hiemstra (natuurkunde), Houwing (handenarbeid), Van Vendeloo (biologie), De Groot (aardrijkskunde), Jansma (Frans), Noordhoek (Duits), Oogjen (Duits), Nonhebel (Nederlands), De Lange (staatsinrichting), De Wolf (geschiedenis), Kuiper (boekhouden), Scheelings (Frans), Cornelis (Nederlands), Plantenga (Wiskunde), Dragt (aardrijkskunde), Overzee (boekhouden en handenarbeid), Damhoff (lichamelijke opvoeding) en Pauli (lichamelijke opvoeding). Ook de administrateur Praamsma en de conciërge Veenendaal drukten een duidelijk stempel.

Reactie drs. Oogjen

Drs. C(asper) H.J. Oogjen, oud-docent Duits, was zo vriendelijk (op 15 juli 2011) het volgende aan te vullen: *‘De naam Trommel is een legendarische naam. Zijn vrouw en hij wisten de leraren tot een vriendenkring aaneen te smeden. We kwamen ook bij elkaar thuis. Zo was Jan Kemker de avond voor de geboorte van mijn oudste dochter nog bij ons op bezoek. Joop van Randwijk speelde later bij ons thuis voor Sinterklaas. Cor Nonhebel spreek ik nog iedere week per telefoon. Henk Kuiper, Jan Borger, Hans de Wolf, Nel Metzelaar, Adri Noordhoek en Jaap Jansma waren huisvrienden. Van de negen schoolhoofden, die ik in mijn ruim veertig dienstjaren meemaakte was Trommel het meest uitzonderlijk. We dachten allen in 1961 dat De Lint hem zou opvolgen, maar het werd Van der Valk. Vriendelijk in de omgang, maar zonder het natuurlijk overwicht van Trommel. Het hele onderwijspersoneel deed Trommel bij het begin van een wereldcruise na zijn pensionering uitgeleide. Hij is, toen hij al ernstig aan MS leed, nog eens bij ons in Epe op bezoek geweest. Triest, staat in mijn geheugen gebrand. Ik had al negen dienstjaren achter de rug – 4 lagere school en 5 bij de ulo- , voor ik op de Zuiderpark-hbs kwam, in 1956. In 1957 maakte ik de opening van de prachtige, supermoderne school mee. Onbegrijpelijk, dat men zo’n gebouw heeft laten verkrotten. Ik werkte één jaar in de Spionkopstraat en 10 aan de Zuidlarerenstraat, 5 onder Trommel, 3 onder Van der Valk en 3 onder Nagelsmit. De overgang van de jolige Van der Valk naar Nagelsmit werd een ramp, al heb ik zelf nooit problemen met Nagelsmit gehad’.*

De heer Trommel

De heer A.G. Trommel, geboren in Delft, volgde de Rijkskweekschool in Haarlem en was vervolgens gewoon onderwijzer en later ‘*Hoofd ener school*’ in Rotterdam. Hij behaalde de akte wiskunde m.o. en ging natuurkunde studeren in Utrecht. In 1939 werd hij als reservekapitein gemobiliseerd en moest hij zijn studie afbreken. Tijdens de oorlog was hij verbonden aan het *Grotius Lyceum*, waar hij betrokken werd bij de ontwerpplannen van Schamhart voor het nieuwe schoolgebouw, dat in 1955 werd opgeleverd. ‘*Ik stond er met mijn neus bovenop*’, vertelde hij later in een interview. ‘*Zo heb ik later ook aanwijzingen kunnen geven en fouten kunnen vermijden bij het bouwen van onze school*’.

De heer Van der Valk

Zijn opvolger, dr. Jan Gerard van der Valk, heeft maar 3 jaar zijn stempel kunnen drukken. Ten tijde van de fusie met de Stevin-hbs vertrok hij naar Amsterdam, waar hij tot na zijn pensioen (dat wil zeggen 13 jaren lang, van 1964 tot 1977) rector is geweest van de Osdorper Scholengemeenschap. Drs. J. Nagelsmit, de nieuwe rector van het Stevin Lyceum wordt door veel betrokkenen omschreven als een strenge, autoritaire man. Van der Valk was daarvan het tegendeel. Van der Valk (1911 - 2000) was een domineeszoon, die in Utrecht sociale geografie had gestudeerd en was gepromoveerd op de geograaf-filosoof Ernst Kapp (1808 - 1896). Het proefschrift van Van der Valk ging over de betekenis van de denkbeelden van Kapp op de sociale geografie van de 20e eeuw. Na een afwisselend bestaan (variërend van regisseur van een operagezelschap, docent in Zeist, docent op een Zwitserse kostschool voor astmatische kinderen tot rector van de Quakerschool Eerde in Ommen) werd hij in 1955 zowel rector van de Internationale School in Den Haag (toen 100 leerlingen) als aardrijkskundeleraar aan de Zuiderpark-hbs. Op 1 september 1961 werd hij directeur van de Zuiderpark-hbs. Een interview in de schoolkrant van juni van dat jaar (van de hand van Dick van de Pol) geeft wat inzicht in zijn opvattingen over de school: *'Ik vind, dat een school staat of valt met de leiding. Deze bepaalt uiteindelijk het karakter en het aanzien van de school. Ik geloof, dat jullie over de leiding hier op school echt niet te klagen hebben. Ik heb een grote bewondering voor de heer Trommel, die het zaakje op een waarlijk bewonderenswaardige manier bij elkaar houdt. Er heerst tussen de leraren een enorm goede corpsgeest, ze hebben opvallend weinig kritiek op elkaar. Als je bedenkt, dat de eigenlijke kern van leraren, die aan de Spionkopstraat les gaven vrijwel ongeschonden naar het nieuwe gebouw is verhuisd, kom je tot de conclusie, dat die ouwe Spionkopstraat-mentaliteit ook thans aanwezig is. De sfeer, die er vroeger heerste en waarover zo hoog opgegeven wordt, dat intieme is tóch weer terug, hoewel er van dat primitieve, van dat je zelf behelpen, dat vroeger zo 'n charmant en integrerend bestanddeel van het gehele schoolleven uitmaakte, uiteraard niet veel meer over is, maar dat vind ik niet eens zo erg. Op de vraag, wat hij van de schoolavonden vindt: 'Eerlijk gezegd vind ik ze allemaal ontzettend leuk. (...) Die laatste dansavond ? Een groot succes en niet in de laatste plaats, omdat er een loffelijke -en geslaagde- poging ondernomen was de aula, die anders zo kil en groot is, gezelliger te maken. Ja, ik vind de tijd -half twaalf- dat er hier geëindigd wordt niet gek. Bij mij op school (de Internationale School) moeten de leerlingen t/m 15 jaar om elf uur naar huis, de ouders om twaalf uur. (...) De school moet niet slechts een leerinstituut zijn. Als het goed is houden de leerlingen van de school, niet alleen later als zij zich nog slechts de leuke en aangename dingen weten te herinneren, maar ook gedurende de tijd dat zij nog leerling zijn. Daarom bepleit ik (nog) meer contact tussen leraar en leerling, vooral buiten de schoolse sfeer, die altijd enigszins remmend werkt. Daarom vind ik ook schoolavonden en trektochten zo uiterst belangrijk. Het zijn gelegenheden waar een ongedwongener sfeer tussen leraar en leerling een persoonlijker contact mogelijk maakt dan in de klas.'*

Niet iedereen positief

Niet iedereen is zo te spreken over het regime van Trommel en het gevoerde schoolbeleid. Zo vindt een leerling uit de periode 1952 - 1957 bijvoorbeeld, dat Trommel weinig heeft gedaan aan een blijvende binding van oud-leerlingen aan de school. Ook had hij weinig begrip voor afwijkende opvattingen en afwijkend gedrag bij leerlingen. Met name in de tweede helft van de vijftiger jaren ontstonden er (onder andere door de verhoogde welvaart) bij de jeugd andere mores en gewoonten. Men liep niet steeds meer keurig aan het lijntje. In feite was het de aanloopperiode naar de roerige zestiger jaren. Voor sommige docenten was dat moeilijk te

verwerken. Toen een kritisch artikel in de schoolkrant verscheen werd de uitgave prompt beëindigd. Meisjes, die een broek droegen werden naar huis gestuurd om een rok aan te trekken. Een leerling met bluejeans, donkerroze sweater en een kettinkje met doodskop werd door Trommel weggestuurd: ‘*Ga maar naar huis en trek iets fatsoenlijks aan*’. De inbreng van artistiek begaafde leerlingen werd niet altijd gewaardeerd. Tegen een ondershandse ‘condoomhandel’ werd streng opgetreden. En toen enkele leerlingen het initiatief namen voor een buitenschools schoolfeest in de kantine van de rolschaatsbaan in het Zuiderpark stuurde Trommel een waarschuwende brief aan de ouders.

Kunst in het schoolgebouw

Sinds 1951 gold de regeling, dat bij grote overheidsprojecten 1,5 % van de bouwsom aan beeldende kunst diende te worden besteed. De *Zuiderpark-hbs* maakte daar in 1957 dankbaar gebruik van. Het ging om zo’n 53.000 gulden, veel geld in die tijd. Was het gebouw op zich al een kunstwerk, de kwaliteit van de architectuur werd nog versterkt door vier aanvullende kunstwerken. De kunstenaar *Jan Snoeck* ontwierp op het schoolplein een voor die tijd futuristische luchtinlaat en -uitlaat. Immers, een luchtkoker van het normale type zou in de nieuwe wijk en bij de hypermoderne school misstaan. Het gevaarte (drie meter hoog, 250 kilo zwaar en uitgevoerd in plaatijzer) werd eerst ‘*Snoecknik*’ genoemd, maar dat veranderde al snel in *Spoetnik*. *Jeroen Voskuyl* maakte boven de hoofdingang een mozaïek, dat op een vrij abstracte manier tot uitdrukking probeert te brengen hoe leerlingen door de ramen van hun school de ‘*buitenwereld*’ zien. Hij ontwierp ook de vloer van de entree met een mozaïekpatroon. *Theo van Nahmer* maakte een bronzen plastiek voor de binnentuin en ontwierp de vijver. Tijdens de vijfjarige periode van verloedering en verval van het gebouw tussen 2003 en 2008 –zie hierna- is het beeld gestolen. De bekende dichter/schilder *Willem Hussem* maakte bij de ingang van de docentenkamer een schildering, die de indruk van een scheidingswand tussen hal en docentenkamer zou moeten versterken. Hij maakte er echter vooral een kleurrijk en abstract schilderwerk van, dat het vooruitgangsgeloof van die tijd prachtig illustreert. Ondergetekende heeft de schilder zijn werk nog met grote zorgvuldigheid zien afmaken in de weken vóór de officiële ingebruikneming van het gebouw. De lessen waren toen al begonnen.

Het gebouw na de Zuiderpark-hbs

In 1964 viel ook de *Zuiderpark-hbs* ten offer aan de toen bij vele politici levende wens om scholen te laten fuseren tot omvangrijke ‘*schoolfabrieken*’. In dat jaar opende het schoolblad met een rouwadvertentie en de tekst: ‘*Na 13 jaar bloei is onze school in de knop gebroken. Begrafenis op het stadsarchief van de gemeente 's Gravenhage*’. De advertentie was ondertekend door de leraren, schoolvereniging, redactie, leerlingen, oudleerlingen en ouders. Het blad eindigde met de aankondiging van de geboorte van het *Stevin Lyceum* per 1 september van dat jaar, een samenvoeging van de *Zuiderpark-hbs* en de *Stevin-hbs* uit de Raamstraat. Directeur werd drs. J. Nagelsmit. Twee jaar later werd de *President Kennedyschool* als mavo-opleiding bij het *Stevin Lyceum* gevoegd. De naam werd toen *Scholengemeenschap Simon Stevin*, die het leerlingental tussen 1964 en 1969 zag exploderen van 990 tot 1525.

In 1966 werd mevrouw drs. F.A. Valken (voorheen lerares Engels op de *Zuiderpark-hbs*) als conrectrix in de schoolleiding opgenomen, de eerste vrouw in de directie van de school. In

1981 werd ze benoemd tot gemeentelijk inspecteur voor het voortgezet onderwijs. In november 2007 voerde ze nog het woord op de toen gehouden reünie van oud-leerlingen en – docenten van de *Zuiderpark-hbs*. Een jaar later is ze overleden.

In 1982 werd de *Dalton Mavoschool Cornelis Planting* toegevoegd en werd de naam ‘*Stevin College*’. In 2003 ging het ‘*Stevin College*’ op in het *Terra-college*, dat na de moord op een docent door een leerling z’n naam veranderde in het fantasierijke ‘*Scholengroep Den Haag Zuid-West*’. Onder aanvoering van PvdA-wethouder Pierre Heijnen (wethouder van onderwijs van 1998 tot 2006) liet het gemeentebestuur na het vertrek van het *Stevin College* in 2003 het fraaie Schamhart-gebouw bewust verloederen. Het gebouw was op dat moment 46 jaar oud, nog steeds modern, in een voortreffelijke staat van onderhoud en in vakbladen van architecten geroemd om z’n ‘*uitzonderlijk goede architectuur*’. Anti-kraakbewoners probeerden tussen 2003 en 2008 vandalen te weren, hetgeen niet altijd is gelukt, zoals blijkt uit de verdwijning van het bronzen beeld van Theo van Nahmer.

Achterstandswijken

De glorieuze nieuwbouwwijken van de 50-er en 60-er jaren van de vorige eeuw zijn 50 à 60 jaar later eigenlijk net zo verloederd als het prachtige gebouw van Schamhart. *Morgenstond* (de wijk van de *Zuiderpark-hbs*), *Bouwlust*, *Moerwijk* en *Vrederust* heten tegenwoordig gezamenlijk ‘*Den Haag Zuidwest*’. Er wonen in dat gebied ca 65.000 mensen, de omvang van een middelgrote stad. Deze middelgrote stad maakt op zijn beurt weer deel uit van het in 1986 gevormde stadsdeel *Escamp*, dat bijna het dubbele aantal inwoners telt en bijvoorbeeld even groot is als de stad Zwolle. Eénderde van de inwoners van het stadsdeel *Escamp* zijn migranten. Omdat in *Den Haag Zuidwest* 75% van de woningen valt onder ‘*sociale huur*’ heeft er in dit gebied in de afgelopen tientallen jaren een omvangrijke uitstroom van kansrijken en een even omvangrijke instroom van kansarmen plaats gevonden (zo noemen ambtenaren dat). De *Den Haag Zuidwest*-wijken zitten dan ook al vele jaren in een neerwaartse spiraal en scoren mede door het hoge percentage niet-westerse allochtonen al vele jaren ruim boven het Haagse gemiddelde op aspecten als werkloosheid, percentage uitkeringsgerechtigden en onderwijsachterstand. Van de jongeren is bijvoorbeeld 80% van niet-Nederlandse afkomst, van de volwassenen 65%. Zowel het opleidingsniveau als de inkomens zijn laag. Het ontbreekt aan sociale cohesie, vooral ook door het sluiten van winkels, scholen, kerken en sportvoorzieningen. Geen wonder, dat *Den Haag Zuidwest* door toenmalig minister Vogelaar in 2007 tot één van de 40 belangrijkste Nederlandse achterstandswijken werd benoemd. Het gunstige gevolg hiervan was dat Vogelaar zo’n € 5 miljoen beschikbaar stelde om daar wat aan te doen. Dit bedrag wordt sinds 2008 o.a. gebruikt om activiteiten van *Koorenhuis Escamp* en van *Theater Dakota* in het voormalige *Zuiderpark-hbs*-gebouw te sponsoren. Ook Fonds 1818 gaf kortgeleden nog € 100.000,- steun aan de verbouwing van een gedeelte van het voormalige *Zuiderpark-hbs*-gebouw tot *Theater Dakota*. Aan de voorkant van het gebouw komen op een oppervlakte van zo’n 2000 m² een theaterzaal met 190 stoelen, een artiestenfoyer, vier kleedkamers en technische ruimten, een filmzaal met 60 stoelen en een restaurant. Het *Koorenhuis Escamp*, gevestigd in het rechtergedeelte van het gebouw (de voormalige gymzalen en enkele lokalen) biedt lessen, cursussen en workshops op het gebied van kunst en cultuur. In februari 2010 werd het gehele *Schamhart-gebouw* (na een soort volksraadpleging) omgedoopt in ‘*Zuid 57*’. *Koorenhuis* en *Dakota* moeten volgens de ambitieuze plannen samen uitgroeien tot een nieuw cultuurcentrum voor maar liefst het gehele stadsdeel *Escamp*. Maar er gebeurt in *Zuid 57* nog meer. In de voormalige schoollokalen (het midden- en linkergedeelte van het gebouw) zijn 27

bedrijfsruimtes voor ambachtelijke en creatieve ondernemers ingericht, die speciale lage starters-huurtarieven krijgen. Een groot deel is intussen in gebruik.

Een nieuwe functie met een vergelijkbaar ideaal

Zo is de cirkel weer rond. Het mooie *Schamhart-gebouw*, in 1957 al symbool voor het ‘*verheffingsideaal*’ van maatschappelijk achtergestelden krijgt anno 2011 een nieuwe functie met een vergelijkbaar ideaal. *Dakota* en *Koorenhuis* proberen door een cultureel aanbod een bijdrage te leveren aan cohesie en ‘*culturele verheffing*’ van de 65.000 inwoners van de achterstandswijk Den Haag Zuidwest, op dit moment voor tweederde bevolkt door niet-westerse allochtonen met een laag inkomen en veel kinderen met taalachterstand en qua omvang vergelijkbaar met steden als Assen en Bergen op Zoom. Het nieuwe ‘*bedrijfsverzamelgebouw*’ moet in hetzelfde gebied ondernemerschap stimuleren. Het gemeentebestuur doet voorts z’n best om door het stimuleren van de bouw van koopwoningen de samenstelling van de bevolking in gunstige zin bij te stellen. Kleine stapjes op een waarschijnlijk nog erg lange weg.

Han Heemskerk, leerling Zuiderpark-hbs 1956 – 1961

Bronnen:

Tien, 1951 - 1961, jubileumuitgave Zuiderparkpost

Architectuurgids Den Haag, Gonda Buursma, Uitgeverij 010, Rotterdam

Persoonlijke herinneringen Hans van Vliet, Frans Rondel, Dick van de Pol, Casper Oogjen, Jan Heemskerk

Haagsche Courant, 4 september 1951, p. 7, 30 augustus 1954, p. 11 en 29 oktober 1957, p. 3

Het Vaderland, 22 oktober 1957

Kroniek van een school 1884 - 1984, van Raamstraat HBS tot Stevin-College, ISBN

90-9000748-2, uitgever onbekend

www.denhaag.nl, geschiedenis van Rustenburg, Oostbroek, Bouwlust, Morgenstond, Den Haag Zuidwest

www.haagsescholen.nl, www.wikipedia.nl